

Федерико Тоци
ТРИ КРСТА

Questa traduzione è stata realizzata grazie al contributo
del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione
Internazionale Italiana

Објавувањето на оваа книга е поддржано од
Министерството за надворешни работи и меѓународна
соработка на Република Италија

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Federigo Tozzi, TRE CROCI

Превод од италијански јазик
Наташа Сарџоска

Јазична редакција
Филип Димевски
Ѓоко Здравески

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на
делови или на целото издание во печатени или електронски
медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Федерико Тоци

ТРИ КРСТА

Скопје, 2018

На Луџи Пирандело

ЕРОЗИЈА НА ПЕЈЗАЖОТ ПРЕКИН НА СВЕСТА НА СОВРЕМЕНИОТ (МАТЕРИЈАЛЕН) ЧОВЕК

Федерико Тоци го пишува романот „Три крста“ во 1918 год., но и покрај далечното временско разделување од современите реалности, овој психолошки роман говори и за егзистенцијалните тегоби на модерниот човек, изложен на замките на немилосрдното потрошувачко општество и конsumerизмот, а освен тоа, ги разграничува истите човечки пориви и нагони што ја одликуваат културата и животните навики на френетичниот потрошувачки роб на флуидната рутина, кој се губи себеси, за конечно да стане аватар. Ова е роман за материјалните стапици на постоењето. Во него аналогно се надоврзуваат сврзните ткива на просторот (градот Сиена во сета своја заплетканост, со сиот свој лавиринт) со сврзните ткива на психата (безизлезноста и бессознанијата). Затоа Тоци создава јазол меѓу внатрешноста на

човекот и просторот во кој тој е нурнат. Тој простор е често затворен во себе и не нуди излез, се храни сам од себе, се гризе самиот за себе, не дозволува никаква глетка, освен замаглени-те привиди на нејасни контури во далечините, исто како што не нуди излез ни внатрешниот простор на тројцата главни ликови закатанчени во својот кобеж.

Имено, овој роман се вбројува во оние дела што во италијанската книжевност го обележале значајниот пресврт на границата меѓу веризмот, натурализмот и психоаналитичките димензии на симболизмот. Иако Тоци не го познава Фројд, неговите продорни описи на ликовите се ткаат преку ракурсот на сиров и груб раскажувач, кој без многу книжевни инструменти го воведува читателот во тажните и тмурни реалности на човечката егзистенција. Неговата нарација бара зрелост, но не нуди пријатни сцени, не прави ништо за да го заведе и воодушеви читателот, туку го „гребе“ и го претвора во присутен набљудувач, кој автентично ја чувствува човечката коба, внатрешните беспака, распака, распадот, пропаста.

Светот во кој живеат ликовите на овој роман не е ни ведар ни спокоен, туку е сплет од лаги, похота, среброљубие и цревоугодие, вител е на измами и илузии, и на горчливи емотивни полнежи, кои ги водат кон тешки душевни состојби, кон болест и гибел, но конечно и кон себе-познание и соочување со себеси, иако трагично и неповратно. Овие ликови се беспомошни, немокни, несмасни, вкleshтени, закочени, инертни, исклучени, маргинализирани и отфрлени.

Во раскажувањето на девијацијата, застра-нувањето и умствената поделба на овие ликови, Тоци влегува во дискурсот на Џојс, Музил, Кафка, Звево, Ман, Верга, Пирандело. Тој го одбива материјалното, капиталистичката фетишизација на стварите и продира во клеточната суштина на човечките егзистенцијални грчеви, емотивна срозеност и немоќ. Тој не го ни растолкува реалното, туку ни ја нуди догмата на реалноста, разгорувајќи прашања што нè водат непосредно кон просторот на нашето суштествување, и остро и ревносно ја опишува состојбата на „прекин на свеста“.

Заплетканите куќи, веригите улички, далечните тишини, раскрсниците, мноштвото патеки стануваат збег, влевајќи чувство на едноличен беспокој, на беспаке, на беспомошност и, конечно, на пораз. Пејзажот е глум, недосежен, заносен, матен, нереален, преплавен со молк и заумност, празни се улиците, празни видиците, кои тој понорно ги голта во својот амбис. Имено, Тоци ја толкува човечката психа токму преку симболиката на пејзажот, на архитектурата и просторот: напуштеноста на глумите кипариси и куќи во далечините, извртеноста на малите улички, непрегледноста на премрежијата. Всушност, вителот од улички се вителот од избори притоа наликувајќи на бездни. Тие просторни емоции „разделени една од друга со чудни процепи и расцепи, сите раштркани, (...) се завиваа во свијоци и го исполнуваа загубе-ниот хоризонт“.

Ликовите се во непрекинат внатрешен конфликт, беспокој, душевен немир, далга, по-

стојано чувствувајќи како во нив се движи содржина на „паразитски нешта“. Состојбите на свеста се цврсто ткиво, лушпа, збег од кои не може да се побегне, а тие не може ни да се смалат, па оттаму овие ликови и не се слободни, туку живеат во пранги што самите ги коваат во и околу себе, и кои залудно се обидуваат да ги помират во своите понори, свесни за непроменливата стварност на своите чувства.

Градот Сиена е густ, непрегледен, молчалив, длабок, прекриен со вел над сплотената површина, со збиени куќи и кули во нивниот слеан вез, со белуздава магла над хоризонтот. Токму тој заумен простор Тоци го пренесува кон крајот на овој роман кога не постои веќе излез од ерозијата на егзистенцијалниот пејзаж, исто како што и ликовите немаат веќе излез од својот прогон, и така, напуштени самите од себе, се нурнуваат во сопствениот изгон.

Наташа Сардоска

I

Цулио го повика брата си:
„Николо! Стани, разбуди се!“

Тој нешто нејасно пропелтечи, опцу, си ја повлече надолу капата и ги затвори очните капаци. Беше стуткан на еден стол, со дланките во џебот од панталоните и главата потпрена на полицата од библиотеката, покрај еден стар ковчег, кој го чуваа таму за да им го покажуваат на туѓинците, сиот полн со вазни, чинии и слики.

„Еј, ама зарем не ти е срам да спиеш! Цело утро! Навистина човек да збесне со тебе!“

Во тој миг, Николо силно си ги протри усните и ги отвори очите, гледајќи го братот.

„А бе што сакаш? Јас спијам дури до време за ручек!“

„Па, сакав да ти кажам дека мора да одам во банка! Утрово има обнова.“

Николо направи неколку гримаси и му одговори:

„Ајде! Ама за тоа ли мораше да ме скорнеш?“

„Та кој ќе го варди дуќанот?“

„Во оваа доба од денот ниту еден имбецил не доаѓа да купува книги! Ајде, оди! Јас ќе го пазам!“

Николо, додека брат му си ја бараше шапката, стана, дојде до вратата, небаре сакаше да почне да трча, зеде замав и се врати назад, стуткувајќи се на столот.

Беше висок и дебел, имаше ишарана брада, големи усни и сиви очи.

Но, впрочем, зошто Џулио одеше сам во банка, наместо да го пратеше него или другиот брат, па го погледна и го праша со промислена загриженост:

„Каде е Енрико? Секогаш треба сè да правиме и за него?“

„Сигурно се шета некаде, во ова време! Па, каде сакаш да биде? Знаеш дека секогаш во ова време сака да оди на прошетка.“

„А мене ме опоменуваше затоа што спијам уште?“

Џулио сакаше да се насмее, но си ги стави очилата, го погледна потписот на меницата и рече:

„Внимавај и ти, ако ти се чини дека добро излегол!“

Николо ги крена рамениците и ништо не одговори. Со некакво сè поненамерно воодушевување, Џулио рече:

„Добро ми излезе!“

Брат му ја наведна главата и направи уште една гримаса. Потем, почна брзо и нетрпеливо да потчукнува со врвот од стапалото, па во тој миг се затресе сиот ковчег со сето она што се наоѓаше врз него.

„Престани, сè ќе скршиш!“

„Па, зар нема да биде подобро?“

„Со тебе не може човек да се разбере! Драг мој, макар и да сакаме да престанеме, веќе е доцна. Но, ајде првин да се понадеваме дека ќе најдеме пари за да ги платиме обврзниците!“

„А што ако во банката сите откријат дека ти... дека ние фалсификуваме потписи?“

Џулио беше најмеланхоличниот меѓу тројцата браќа Гамби, но, исто така, беше и најсилниот и оној што се надеваше дека ќе заработи многу со книжарницата, без притоа да ризикува некаква опасност. Токму тој го предложи тоа привремено решение и токму тој научи како да ги имитира потписите. Но, кога брат му така му се обраќаше, се обескуражуваше и одеше во банката само затоа што беше неопходно да се добие на време. Поради неопходната точност и прецизност, точно е дека тоа му стана навика и му создаваше грижи. Дури му ласкаше тоа што веќе три години одеше на арно: зедоа повеќе од педесет илјади лири без воопшто да разбудат каков било сомнеж, а благородникот Орацио Никјоли, кој навистина им направи услуга потпишувајќи неколку обврзници, уште ништо не можеше да погоди. И натаму беше нивни пријател, секоја вечер одеше во книжарницата и си муабетеше малку со нив.

Џулио беше повисок од Николо, но немаше брада и беше помлад, иако косата му беше сета побелена. Имаше руси мустаќи, розеникаво лице и сините очи потсетуваа на бојата на еден скапоцен камен. Најумниот и единствениот што имаше желба да работи, тој беше во кни-

жарницата од утро до мрак. Николо, пак, работеше и како антиквар, речиси секогаш надвор од Сиена, барајќи во старите фарми и по селата нешто за купување. Енрико работеше како книговец во едно дуќанче близу книжарницата. Беше низок со темни мустаки, груб, надмен, вообразен. Само Николо имаше сопруга, но живееја сите заедно со двете млади сирачиња, нивните внуки. Нивниот татко беше усреќен, порано живееја добро, но, подоцна, книжарницата заработуваше сè помалку и помалку.

Џулио си ја натна шапката во форма на цилиндер, откако ја истресе правта со лакот. Несигурен, ја набљудуваше меницата отворена на работната маса, се почеша покрај устата, ја зеде и ја стави в џеб.

Николо го гледаше, молејќи и колнејќи.

„Бесполезно е да се хули.“

„А што треба да кажам?“

„Ништо. Да се помириш.“

„Ама јас не сакам да одам в затвор!“

Имаше силен и цврст глас, па кога така силно викаше, не беше јасно дали беше сериозен или се шегуваше. Тогаш и на Џулио му беше невозможно да се чувствува погоден и понижен. Па, одговори, со онаа своја смиреност на воспитан човек:

„Мене ќе ме стават в затвор! Задоволен ли си?“

Но, Николо извика:

„Врати се веднаш, зашто не сакам тука да ми се случи незгода!“

Џулио, држејќи ја дланката в џеб каде што беше меницата, затоа што се плашеше дека ќе

може да му излета надвор, појде во банка, обидувајќи се да чекори со крената глава и во очите на сите да се покаже безгрижен и сигурен во она што го прави.

Николо остана на столот и почна да ја грицка цигарата, плукајќи парчиња под масата за пишување, издолжувајќи ги нозете дури до средината на дуќанот. Дури и кога влезе еден господин, кого и го познаваше затоа што еднаш заедно отидоа на лов, Николо не се ни помести.

Тој го праша:

„Како сте?“

„Јас, добро. А вие?“

„Имам мала настинка.“

Николо се насмевна, велејќи му со лажна сериозност, која никој во прв момент не ја забележуваше:

„Водете грижа за себе!“

Господин Рикардо Валентини погледна во некоја книга, а Николо ги затвори очите како да не беше таму. Сите оние што го познаваа никогаш не му се обраќаа за купување книги туку на Џулио, понекогаш дури и чекајќи тој да се врати, ако не беше таму.

Валентини му рече:

„Убав живот, цело време седнат!“

„Знам, ми завидувате и вие?“

„Јас? Па не, навистина не. Напротив, мило ми е.“

„Јас живеам како господин за инает на оние што би сакале да ме видат како просам. Зарем не правам арно? Нека си го гризнат сите газот од бес!“

Господинот Валентини се изнасмеа.

„Денес за ручек, дроздови и потполошки. А и нарачав едно шише од најдобро чуваните вина кјанти, кое, ако ги испиете, ќе се вознесете. Боже мили! Колку сакам да уживам! За мене во животот не постои друго! Роден сум господин, јас, повеќе отколку вас!“

„Повеќе од мене? Ах, па ви верувам! Вие ги немате грижите со кои се справувам катадневно. И изутринава морав да дојдам во Сиена, оти фармерот ми се разболе. Како можев да ги презакажам за утре сите зделки со сите триесет фарми и поседот што го имам зад себе! А да не ги споменувам и пазарењата.“

Николо се развесели штом ги чу тие доверливи раскажувања, па откако си ги протри дланките, рече:

„Вино и пунч! Ама пунч сам си правам. Половина литар рум наеднаш! Ах, колку ми е убаво!“

Во неговиот глас имаше бесна и насилна радост. Па, тој, смеејќи се така, им беше симпатичен на сите.

„Сега, кога ќе се врати Џулио, кој појде на состанок со една убава госпоѓа, ќе заврши тој лов и ќе можеме јадеме. И тоа какво јадење! Би сакал да имам два стомака! Еден не ми е доволен! Нарачав слугинката да ни купи еден килограм пармезан и толку сочни круши што само една тежи половина килограм! Се обложувам дека посакувате со мене да ручате!“

Господин Валентини се насмевна и го удри по рамото. Потем го праша:

„Каква Богородица е онаа, онаму, среде ковчетот? Онаа што е исправена?“

Николо стана сериозен.

„Не сакаш да ми кажеш?“

„Не, напротив, вам ќе ви ја кажам вистината: таа Богородица ја најдов во домот кај еден селанец. Не сакаа да ми ја продадат по ниедна цена. Ја платив само сто лири!“

Стана и со глас што стануваше остар и сув, возбудено повтори:

„Сто лири! Сто лири! Ми ја подари! Потребен беше идиот како него!“

„А вие колку ќе земете?“

Гласот на Николо стана заглушувачки:

„Јас?“

Потем со презир:

„Вчера еден Англичанец ми нудеше четири илјади лири, четири илјади лири!“

„И не му ја дадовте?“

Како да му се стиши гласот, како да стана прецизен:

„Ќе земам шест илјади.“

И затоа што повторно беше седнат, скокна за миг, тропажки со стапалата, и почна да вика:

„Сто лири! Каков идиот! Требаше да се појави идиот како него за да ми ја даде!“

И се преправаше дека се смее толку силно небаре се гушеше.

Џулио, со шапката на очите, која ја ставаше секогаш кога се враќаше од банка, небаре сакаше да се сокрие, влезе сериозен:

„Зошто си толку возбуден?“

Николо веднаш престана и се вдаде кон вратата, како да имаше намера да беге, зашто не вредеше да му одговара.